

ШЫН

В. (и) ТЫВА ОБЪОМУНУН, АЖЫЛ АХУАР КОМИТЕДИН Н ЧЫДАШ А ЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫН ДЕНТАГААНЫН ОБЛАСТ СОВЕДИН Н ОРГАНЫ

1951
МАЙ
17
ЧЕТВЕРГ
№ 97 (2271)
ӨРТӨЗ 20 КӨП

Бо хүнгү солунда:

Агротехниканың негелделерин шынгы сагыр (1 аркы).
Чурттуң ховуларында (1 арын).
Төрөң чурттуң чагай чоруунга (1 арын).
ПАРТИЯ АМЫДЫРАЛЫ: Бистиң көрр. Районда партия чырыдышыкыны (2 арын).
А. Аржаалай — Шийлириниң күүсөлдөз бисте кыдыгы болуп турарыл (2 арын).
Н. Шляпников. — Комбайнер эш А. Д. Бобковтуң

ажылының чедишкени болгаш аргалары (2 арын).
Бистиң көрр. — Көдөз Советтерниң социалист чарыгы (3 арын).
М. Багбукал. — Он дөрт чыл дургузунда ол-ла ажалында (3 арын).
Донец шахтерлар (3 арын).
Дөрт курунелерниң дашгыны херектер министрлериниң баштайгы чөвүдөл хуралына А. А. Громыковтуң медгелели (4 арын).

Часкы тарылганы эки шынарлыг чорудар, оң темпизин дүргедедир

Часкы тарылга болза, бедик дүжүт дээш демиселдин эң харысалгалыг үези болур. Часкы тарылганы эки белеткедиг болгаш организастыг эртерери — партия болгаш совет организацияларының эң чугула сорулгазы деп об- ласть Советиниң сүүсөмунүң болгаш ВКП(б) обьомунуң колхозтарда, МТС-терде болгаш совхозтарда часкы тарыл- га белеткедериңиз чоруп турар дуга- йында үндүргөн доктаалында тодаргай демдөлгөн. Социалист чор ажалы- ның ажал-ишчилериниң мурнууда улус ажал-агынын улам-на хөгжүдериңиз та- лазы-биле бо чылын улуг болгаш хүн- дүлүт сорулгалар туруп турар. Көдөз ажал-агының бүгү бүдүрүлгезин моон соңгар улам-на чырыкчыларды кө- дүрерине уланган өзүлүт кызымакай күш-ажылын күженишкениң чоруда- рын Төрөң чурт көдөз ажал-агының ажал-ишчилеринден негеп турар.

Колхозтарга, МТС-терге болгаш сов- хозтарга партияны ууртулганы бедик- кени, совет күрүне көдөз ажал-агыга материал-техниктиң улуг дузалачылыг берип турары болгаш бистиң чуртта бедик дүжүт дээш демиселдин бар бо- луп турар алдарыг дуржулгалары час- кы тарылганы, чедишкениң эртерери- ниң эң чугула болгаш таарымчалыг байдалы, оң суурун тургузуп берген. Бо чылын колхоз болгаш совхоз бүр- үчүң бүгү тарылга шөлдеринде элбик- шидиг бедик дүжүттү өстүрүп алып дээш колхозчулар болгаш МТС-терниң, совхозтарныч механизаторлары часкы тарылганы кыска хуусаада, агротехни- каның бүгү-ле негелделерин шынгы- ың-биле сагыр херек.

Бистиң чурттуң ховуларында часкы ажалдар хүн-бүрүдө, шак бүрүдө калба- рын мурнакчы стахановчу механизатор- лар кайтамчытыг ажалдары көргүзүп, Краснодар ирайда алдар-сурагыч Иван Бунеевтиң трактор бригаданың меха- низаторларының шак графигин өзү- гаар ажалдар ажалдың аргаларын өөренип тургаш, Таңды районун Балгазында машина-мал ажалының стан- циязының бир дугаар трактор брига- дазының механизаторлары часкы тарыл- гага күш-ажылдын бүдүрүчүлүгүн бедик- дерин чедишип эл турар. «Революцияныч чалбыжы» колхозта ММС-тиң трактор бригаданың тракторизи Николай Па- хоруков, шак графигин өзүгаар ажал- дап, күш-ажылдын бүдүрүчүлүгүн хүн- бүрү бедидип турар. Бир дугаар хүнде 115 гектар тарааны чашкан, оң соон- дагы хүнде 125 гектар чедир чажып обласка ады-сураа үнгөн.

Таңды районда Бай-Хаак МТС-тиң тракторизи Илья Алексеевич Ермолаев часкы тарылга ажалдарының тараа чаштырар талазы-биле зайгамчытыг чаа чедишкениңериг болган. Трактори- ст И. А. Ермолаев «Сталинич орук» колхозтуң ховуларында ажалдап тур- гаш, үш кош-сеялка-биле 17 шактын дургузунда 145 гектар тарааны чаш- тырбышаан, 318 килограмм кывар чүдү- лү камнап алган. Эш И. Ермолаев социалист чырыштың улуг идеязына сорук кирип, ынак Т. Төрөң чурттуң ча- гаай чоруунга күш-ажылдын бүдүрүчү- лүгүн улам-на бедидерин хүлөзгөн.

Балгазының машина-мал ажалының станциязының тракторзи Фёдор Исаков, Николай Пахоруктуң ажалының арганы өзүгаар ажалдаш, май 12-де «Революцияныч чалбыжы» колхозта үш кош сеялка-биле 153 гектар тара- ны чаштырбышаан, 370 килограмм кы- вар чүдүдү камнап алган. Механизатор- лар ортузунда социалист чырыш кал- барып турар.

Бистиң обласка часкы тарылганы бедик агротехниктиң, кыска хуусаада доо- зуп турар колхозтар дыка хөй. Бий- Хем районда «Кызыл сылдыс» колхоз (даргазы эш Мантар, партия эге ор- ганизациязының секретари эш Шойлаа) тараа культуларының 6 ажал хүнүнде доозуп, пландан ажыр 100 гектар кы- зыл-тасты чашкан. Ол-ла районда «Май 1-зи» колхоз тараа культура- лы-ын 7 ажал хүнүнде дооскан. Тес-Хем районда улгатыр катышкан Калинин атыг колхоз 7 ажал хүнүнде, Кызыл- дың көдөз районда «Бай-Булуң» кол- хоз — 7 ажал хүнүнде тараа культу- ралары тарырың дооскан. Ол ыш-

заш Сүт-Хөл районда Киров атыг, «Сталинич орук», Чөөн-Хемчик район- да Сталин атыг, Таңды районда Ленин атыг, Будённый атыг, колхозтар тараа культуларының тарылгазын доос- кан. Эрткен чылдың май 15-те облас- та тарылга планын чүгле 30 хуу тур- гандан бо чылдың ол-ла үезинде 58,3 хуу күүседип алган. Тарыл- га ажалының темпизиниң талазы-биле Бий-Хем, Кызылдың көдөз, Улуг-Хем, Таңды районлары мурнакчылар болуп турар.

Ындыг-даа болза, обласка тарылга- ның ниити чорудулгазының темпизин ды- ка чавыс. Барың-Хемчик, Бай-Таига Сүт-Хөл, Чөөн-Хемчик, Чаа-Хөл район- на тарылга ажалы эгелээден бээр 15—20 хонуктар анып турар хирезин- де тарылга планының күүсөлдөз чө- гөнгич куду болуп турар. Ол чыдып каап турар районларың ууртукчулары, ында МТС-терниң директорлары, колхозтарың баштаар чериниң дарга- лары бистиң обласка большевик партия- ның совет чазактың болгаш эш Сталин- ниң берип турар тергенин чергениң техниканың төтүмөс кураваырларын чөп ажалгаарыңча бүгү механизатор- ларың, колхозчуларың күжүн чөп ор- ганизаастааны-биле тарылганың темпи- зин чөгөнгич оожум чоруп турары тайыл- бырлатынар-дыр. Чаа-Хөл болгаш Ша- гаан-Арыг МТС-терниң чамдык тракто- ристеринде черни ханы эвес болгаш ороолалдыр андарар фактылар бар тур- га.

Совхозтарга часкы тарылганың чоруп турар темпизин дыка чавыс, ылаңгыя «Өк» болгаш «Элегес» совхозтарында күш-ажылдың организастааның кош- как, ажалдың бүдүрүчүлүгү куду болуп турарын айтыры чугула. Чер-черниң партия организациялары боттарының организастыг болгаш поли- тиктиң ажалы-биле көдөз ажал-агы ажалдарың чогуур өйүңдө бедик шы- нарлыг эртерери дээш, бүгү тарылга шөлүңдөн бедик дүжүттү алып дээш колхозчу массалары, совхозтар бол- гаш МТС-тер ажалдакчыларын эвилел- дээр хүлээлгени. Оң-биле кады тарыл- га ажалының чорудулгазын уурду- тур, мурнакчыларың дуржулгазын не- передер, хожудан каап турарларга чо- гуур өйүңдө дузалажыр херек.

Колхозтарга күш-ажылды организа- старының кол хевирин болуп болгаш на- рын машина-техниканы бедик болгаш бурун бүдүрүчүлүгү-биле ажалгаарыңга хамын таарымчалыг байдалдары тургу- зуп турар хову ажалының бригадалары бүгү тала-биле бажыкчыларын хандырыгыч кол күчөзгөйни колхозтар- да партия организациялары, колхозтар баштаар черлери болгаш көдөз ажал- агының тусгай эртемчилери салыр укурлуг.

Часкы тарылганы бедик агротехник- тиң деңгелге, кыска хуусаада эртерери- ниң салым-чаланын шийтирилээр МТС- терниң трактор бригадаларының күш- ажалын чөп организаастарың болгаш бригадаларың машина-техниказының эгээртимес кураваырларын тарылгага оорун ажалгаарың хандырыгыч-биле партияны районнар комитеттери, МТС- тер директорларының политика талаа- зы-биле орадалчылары, МТС-терде партия организациялары оларын ховуже үгениниң бир дугаар хүнүңдөн эгелеш партияны-организастыг болгаш политик-массалыг ажалдары чоруда- рын күшөлдирери чугула.

Көдөз ажал-агы ажалдакчыларының кол сорулгазы болза, көдөз ажал-агы- ның бүгү культуларының дүжүттүгүн дыка бедидерин, ниитиниң малының баш санын дүрген өстүрери-биле кады оң продукттуун дыка көвүдериңиз хандырыгы болур. Мал чыны болур хөй болгаш чангыс чылда үнер сизгениңиз тарылга планын күүсөдериңиз колхозтар, совхозтар, МТС-тер чедиш алып херек.

Часкы тарылга ажалы бедик агротех- никтиң деңгелге эң кыска хуусаада дооскаш тарылганың чайгы ажаала- ны үлөгериңиз чорутушаан, колхозтар, совхозтар бүрүзүңү бүгү тарылга шөл- лүңдөн бедик дүжүттү чедиш алып- чык колхозчуларың, МТС-тер болгаш совхозтар ажалдакчыларының күжүн чөп эвилелдээр укурлуг бис.

Бий-Хем тараа культуларының планын күүсеткен

Бий-Хем районун көдөз ажал-агы- ның ажал-ишчилери часкы хову ажалдарына күженишкениң ажал- даанының түңгелдинде май 15-те тараа культуларының планын 102 хуу, оң иштинде кызыл-тасты 117 хуу күүсөт- кен. Тараа культуларының планын «Кызыл тараачы» колхоз (даргазы эш Астафьев, партия эге организациязы- ның секретари эш Байыр)—104 хуу, «Кызыл сылдыс» колхоз (даргазы эш

Мантар, партия эге организациязының секретари Шойлаа)—119 хуу, Сталин атыг колхоз (даргазы Лопсан, партия эге организациязының секретари эш Куртулбай)—114 хуу, Кочетов атыг колхоз (даргазы эш Полев, партия эге организациязының секретари эш Шийли- нин)—102 хуу күүсеткен. Ам районун бүгү колхозтары план- дан ажыр тараа тарып турар.

О. САПЧАЕ

Агротехниканың негелделерин шынгы сагыр

Механизаторлар болгаш колхозчулар, дүрген темпи дээш демисешпишаан, часкы хову ажалдарының шынарын экижидинер!

***

Планда ажыр тарып турар

Каа-Хем районун Ильянка көдөз Советиниң «Победа» көдөз ажал-агы артели тараа культуларының тарыры- ның планын хуусаазында бедик агротех- никтиң деңгелге дооскан. Колхоз 790 гектар тараа тарыры планын 870 гектар кылдыр, 8 ажал хү- нүнде күүседип, оң иштинде 780 гек- тар кызыл-тасты тараан. Колхозчулар пландан ажыр 200 гектары тарыры деп хүлээлге алгаш ам 80 гектары тарып алган болгаш пландан ажыр тарылганы үргүлчүлөп турар. Уч колхозна ажалдап берип турар МТС-тиң трактористери Тимофей Борси- ков, Валентин Юрьев олар шак графигин өзүгаар ажалдавышаан, боттарының өзгөчөндө бүдүрер ажалдарың норма- ларын ажыр күүсөдип, кывар чаар чүдүдери камнап ап турар. Н. ЛОБАНОВ.

Тес-Хемниң колхозтары

Тес-Хем районун колхозтары хову ажалдарың хүн бүрүдө калбак фронт биле чорудуп турар. Районун Ленин атыг, Калинин атыг, Жданов атыг көдөз ажал-агы артельдери тараа культуларының планын чедишкениң күүсеткен. Ленин атыг колхоз 425 гектар тараа тарыры планын тургаш 436 гектары 12 ажал хүнүнде тараан. Ам пландан ажыр 50 гектары тарып турар. Ол колхозна ажалдап берип турар МТС-тиң тра- торизи К. Чооду бүдүрер ажалдың хүн нормазын 130—150 хуу күүсөдип ту- рар. Колхозчулардан чер сугтарыла- зында 23 кижи ажалдап турар 4,5 километр дурттуг сугтарылга бугаларын септээн. Шуурмам сумузунда Жданов атыг көдөз ажал-агы артели тарылга пла- нын 9 ажал хүнүнде 102 хуу күү- сөткен, оң иштинде 190 гектар кызыл- тасты тараан. Колхозтуң хову брига- дазың бригадари эш Натиг-оол бүгү колхозчулары хову ажалына эки ор- ганизаастаан болгаш ол боду күш-ажыл- га үлөгери чоруун көргүскөн. М. ЧУГЛУР.

Хову ажалдары чедишкениң чоруп турар

Кызылдың көдөз районун колхоз- тары часкы хову ажалдары чедиш- кениң чорудуп турар. Районун «Победа», «Бай-Булуң», «12 дугаар Улуг хурал», «Малчың» колхозтары тараа культуларының тарырының планын күүсеткен. Район ниитизи-биле планга удур 1327 гектар тараа культуларың чажып тараан. Районун колхозтарының хову брига- даларында партияны агитация масса- лыг ажалдары чедишкениң чорудуп, часкы тарылганы бедик шынарлыг доо- зарыга уланган лозун, плакаттарын, хана солундарын үндүрүп, солун номчул- газын тарылга шөлдеринде чорудуп турар. Часкы тарылга үезинде ажал- даар сезонуг уургал ажилдерин колхоз- тарда организастап тургускан. Ол ажилер «Бай-Булуң», «Черби», «12 дугаар Улуг хурал» колхозтарда тургустунган. Ында колхозчуларныч уургал колхозтарың фондурлары-биле бурун хандырынган. Часкы тарылга үезинде ажилерни организаастаан чорук херээжен колхозчулар ниитиниң күш- ажалына кирялгезин улгатырарыңга дузалаан.

Колхозтар хову ажалдары чорудуп турары-биле кады чер сугтарар болгаш ногаа олуртур ажалдары үргүлчүлөп турар. Часкы тарылга үезинде ажал- даар сезонуг уургал ажилдерин колхоз- тарда организастап тургускан. Ол ажилер «Бай-Булуң», «Черби», «12 дугаар Улуг хурал» колхозтарда тургустунган. Ында колхозчуларныч уургал колхозтарың фондурлары-биле бурун хандырынган. Часкы тарылга үезинде ажилерни организаастаан чорук херээжен колхозчулар ниитиниң күш- ажалына кирялгезин улгатырарыңга дузалаан.

Колхозтар хову ажалдары чорудуп турары-биле кады чер сугтарар болгаш ногаа олуртур ажалдары үргүлчүлөп турар. Часкы тарылга үезинде ажал- даар сезонуг уургал ажилдерин колхоз- тарда организастап тургускан. Ол ажилер «Бай-Булуң», «Черби», «12 дугаар Улуг хурал» колхозтарда тургустунган. Ында колхозчуларныч уургал колхозтарың фондурлары-биле бурун хандырынган. Часкы тарылга үезинде ажилерни организаастаан чорук херээжен колхозчулар ниитиниң күш- ажалына кирялгезин улгатырарыңга дузалаан.

Организаастыг ажалдар

Улуг-Хем районун Эвжим сумузунда Калинин атыг көдөз ажал-агы артели- ниң колхозчулары хову ажалында үш бригада болуп алган ажалдап турар. Артель бо чылын 415 гектар тараа тарыры планын тургаш ам херек кы- рында 349 гектар черни андарган, 292 гектары илириптеп, үезин чаштырган. Чер андарышыкында айттар болгаш МТС-тиң тракторлары ажалдап турар. Баян-Колда эш Серээдар бригадирлээн О. УИЛУК-ООЛ.

Чурттуң ховуларында

Агаар бойдустан эки байдалы Украин- нага көдөз ажал-агының бүгү культу- раларының хөгжүлгезинге эки идишги берип турар. Күзүн чажып тараан та- рааларың баш тыртылары мурнукуун- дан 10 хонук эрте эгелзэн. Измаиль об- ласта көк-тараа чектелип турар. Оң бедик дыка хөй черлерде кижи турту чедиш турар. Күзүн чажып тараан кы- зыл-тас чер бүрүдө сыпталып турар, чамдык мурнуу районнарда кызыл-тас баш тыртылып эгелзэн. Украинаның мурнуу чүгүңдө болгаш Закарпатьеге чазын чажып тараан тараалар сып- талып турар. Киев, Винница, Каменец- Подольск обласларда көк-сагызтың че- чектелишкени эгелзэн.

Приморьеде чылгыга ынак культу- раларың тарылгазына эки үе — хүн- нүт чылыг байдал доктаатынган. При- ханкай унууң колхозтары рис тапты- ганына эгелеп кирипкен. МТС-тиң крайдан алгаш байлактыг техниканы, грейдерлерини, скреперлериниң, бульдо- зерлерини дузазы-биле хөй-хөй колхоз- тар рис тарылгазының шөлдерин кал- бартып турар.

Улуг-Хем районун Демин МТС-тин зоназының колхозтары Сталинград об- ластка бир дугаарында чайгы эрте чер андарылгазын дооскан. Чайгы чер ан- дарылгазының бүгү шөлдеринге бир ду- гаарында-ла предпруджиктер-биле ха- нызы 27—30 сантиметр андарылганы чоруткан. Минусинскиниң үезин ажал-агы— «Спартак» колхоз Сибирьниң байда- лына бир дугаарында-ла рис тарылга- зына кирген. Рис тарыры-биле кур- черлерни андарып белеткзэн, дуржулга участогуна сугтарылга системазын тур- гускан, ынааарга чоокта чаа болуп эрт- кен чылыг чааштын тарааларың өзүл- деңгизе дузалаан. Рязань обласың бүгү колхозтарында күзүн чажып тарып тарааларың байдалы кончуг эки болуп турар. Чазын эрте тараан тараалар ба- зал-ла эки үнүп чыдар. Лев Толстой, Рязань болгаш Данков районларының колхозтары күзүн чажып тараан тара- аларың погун аштаарыңга эгелеп кир- ген.

Май 14-те Якутияның соңгу районна- рында хову ажалдарының фронттузун хүн-бүрүдө калбарып турар. Чер ажал- дыг районларың бүгү колхозтары та- рылга мурнуун хөрзүн болбаазырадыр ажалды чорудуп турар. Астрахань обласың Лиманский рай- онун көдөз ажал-агы артельдери но- гаа культураларың үрелештирген үре- зинерин күзүн андарган черде тараан. Арбуз тараан чер 600 ажал ганы эже- леп турар. Арбузтуң массалы-биле үнүшкүнү көстүп келген.

Хабаровск крайың колхозтарында бол- гаш совхозтарында картофельдиң олур- тушкуну массалы-биле эгелзэн. Ол культураны тарыры шөлдүчү хемчээли 12 хуудан ажыр болуп өскөн. Чамдык көдөз ажал-агы артельдери картофель- ди дөрбөлчөн уя арга-биле олуртуп турар. Хөрзүнчө эртен чылга денээр- ге, бо чылын каш натап хөй өдөшкени- ге минералдыр кириген.

Полтава обласың колхозчулары хөй чылдарда үнер сизгениңиз эң эки шөл- дерин тоорук тарырыңга кирген. Рязань обласың ховуларында кон- сазгытың баштайгы дең үнүшкүнү көстүп келген болгаш оң черин ажал- дап кылыры эгелзэн. (СЭТА).

Балгазының машина-мал ажалының станциязының механизаторларында

Балгазының машина-мал ажалының механизаторлары боттарының ажалдап берип турар колхозтарына хову ажалы организаастыг эгелзэннер. Механи- заторлар эң улуг харысалгалы-биле бедик дүжүт дээш, көдөз ажал-агы- га чаа-чаа чедишкениң дээш кызы- макай белеткенип алгаш, тарылга ажалы- ныга кирген.

Ставцияның трактористери бедиктеп хүлээлгелери ап, обласың социалист чарыгына кирген турганнар. Чурттуң атыг-сурагыч чартыгы тракторизи Иван Бунеевтиң шак графигин өзүгаар ажалдавышаан, боттарының өзгөчөндө бүдүрер ажалдарың норма- ларын ажыр күүсөдип, кывар чаар чүдүдери камнап ап турар. Н. ЛОБАНОВ.

Часкы тарылганы баштайгы хүнне- ринден эгелзеш, кызымак ажал-ишчи тракторист Николай Пахоруктоң стахановчу ажалды обласка калбартып эге- лзэн. Май 2-де эш Пахоруктоң бодунуң аргегайды-биле ажалдап берип турар «Революцияныч чалбыжы» колхозка 115 гектары, май 4-те 125 гектары чаштырган. Ам-даа ажалдың бедик темпизин тудуп турар.

Николай Пахоруктуң чедишкениңери кожа-холбаа турар колхозтарында дүргени-биле калбарып турар. Механи- заторларың социалист чарыгы чүгле Таңды районда эвес, харын обласың бүгү районларында тарап, ады-сураа калбарган. Трактористер: Николай Па- хоруктуң, Сергей Попеляевтиң, Семён Черновтуң, Герасим Ближевтиң болгаш өскелериниң даа ады-сураа бүгү обласка тараан. Чоокта чаа механизаторлар болгаш колхозчулар часкы тарылга ажалының баштайгы хүннериниң социалист чарыгының түңгелдин кылыры-биле чыгылганнар. Балгазының клубун кирякчилер долдур олурткан турган. Көдөз ажал-агының чартык- чыларының баштайгы чедишкениңери ге байыр чедирери-биле суурун бүгү чоңу чыгып келген.

Машина-мал ажалының станциязы- ның директору эш Сударев — часкы тарылганы баштайгы хүннериниң түң- гелдериниң дугайын чугалаан. Эш Сударевтиң чугалааны болза, бо түң- гелдер болза, ММС-тиң ажалдап берип турар колхозтарында механизаторлар- ның база колхозчуларың политиктиг болгаш бүдүрүлгенин канчаар-даа аажок долдурлушкунуң чоруун көргүзүп ту- рар-дыр. Боттарының хүлээлгелерин механизаторлар-даа, колхозчулар-даа ал- дарыны-биле күүсөдип турар. Стаханов- чу күш-ажыл-биле дыка хөй механизаторлар алдарып турар. Бистиң меха-

низаторлары-биле көдөз ажал-агының чартыкчыларының аргаларын ажалдаш машиналарның бүдүрүчүлүгүн бедидип, ажалдың шынарын кончуг эки чорударын чедиш ап турар. Тарылга- ны 11—12 ажал хүнүнде доозар бол- гаш бүгү культуралардан бедик дүжүт- тү алып аргалар бисте бар.

«Революцияныч чалбыжы» колхоз- туң даргазы эш Филлимовоң бүгү колхозчуларың мурнуундан часкы тарыл- ганы механизаторлар дүрген темпи-биле эки шынарлыг чорутканына өөрүп ба- ыры чедирген. Бис трактор бригадасы- биле хову ажалының бригаданың кады ажалдакчыларын бажыкчыларыңга бүгү-ле болдунар аргалары кылырын чугалаан.

Ол митингге ВКП(б) обьомунуң секретари эш Тока стахановчуларың чедиш алган чедишкениңеринге байыр чедирбишаан часкы ажалга күш ажал- дың бедик көргүзүлгенин чедиш алган мурнакчыларын Хундугут бижиң-биле шаңнаар дугайында облускомунуң шийтирени дынаткан.

Балгазының машина-мал ажалының станциязының стахановчуларыңга Хун- дугут бижиңги тывысышаан, көдөз ажал-агының көдүрери дээш, бедик дүжүттү чедиш алып дээш чаа-чаа чедишкениң болуру-биле механизатор- лары болгаш колхозчулары эш Тока кытырган.

Дыка хөй механизаторлары өртектиг чүдүдери-биле болгаш акша-биле шаңна- ан. Митингге чартыгы механизаторлар Василий Безбородкин болгаш Сергей Попелев олар чүве чугалааннар.

— Бүгү совет кижилерниң кылып турар чүдүдери бистер кылып турар бис — деп эш Попелев чугалаан. Бистер техниканы шынгадип ап, күш-ажылдың мурнакчы аргаларын ажалдап Төрөң чурт дээш күжүвүстү харамнамай ажалдап тургаш, күш- ажалына бедик бүдүрүчүлүгү көргүзүлгенин чедиш алган бис. Бистер чедиш алган чедишкениңерге доктаазың, часкы тарылганы кыска хуусаада бедик агротехниктиң деңгелге чорудуп, вол- хозчу шөлдерден бедик дүжүттү алып дээш бүгү күжүвүстү салыр бис.

Бистиң күш-ажылымыс ынак Төрөзөй чуртувусту оон ынайгы бажыкчылары- ны херээ болуп болгаш Совет Эвиле- линиң баштап турары бүгү делелеге табыңның херээниң салышыкыны бо- лур.

Төрөң чурттуң чагай чоруунга

Чангыс аай эп-сеткил ССРЭ-ниң улус ажал-агының хөг- жүдериңиз күрүнө чээшкениң үндүрер дугайында совет чазактың шийтирлп Чаа-Хөл районун ажалчы чонлары Улуг көдүрүчүлүкү-биле ужурашканнар. Урбун сумузунда Сталин атыг кол- хозтуң кежигүнү 61 харлыг херээжен Чамактың митингине санап бергеш хө- нүң сагыш сетилин илеретпишаан ху- гаалааны болза: —Бо үеги чурттал турарын ынааш мындыг чырык чагай чуртталгага чурт- тал чорбаан кадай-дыр мен. Кыраан назымында Дээди башкы Сталинниң ады-биле адатынган колхозтуң кежигү- нү болуп чоруурумуну сактып келгениме кырган-даа болзумза олуртумас-тыр мен. Бодумун күш чедер шам-биле часкы тарылга ажалына дузалажыр ту-

рар мен. Күрүнө чээшкениң үндүрер дугайында чазактың доктаалын мээң уургуларым, оолдарым, меңээ чугалап берген. Шаандагы шагда нояң дүжү- меттерге каттырып, созуруп, эт малды былаадып чоран кадай мен ам хостуг шөлөөн чурттал олургаш бо чээшкениге киришпейн барып шыдавам мен. Ынааңгаш чээшкениге 700 рубльди бижиткеш 5 хонук иштинде үе төлөп бээр мен-дээн.

Ындыг патриоттуг чугалаар чер бол- ганга дыңдалып турган. Бо чылдың май 9-та чедир районун бүгү ажал- чынарны, албан хаакчытарын, ажалчы аратары болгаш колхозчулары 520.000 рубль түңгө чангыс эп сеткилд бижиткешер.

ШЫРАП. С. СЮРЮК. Т. КОПРА.

ПАРТИЯ АМЫДЫРАЛЫ

Районда партия чырыдышыкыны

Партия чырыдышыкынын аялы-нын талазы-биле Бий-Хем районунун партия организациалары эртен чыл-биле до-мояларга бо чылын аялыды элээн өмкүшкөн. Чүл дие, бо чылын полит-болгүмнерин болгаш политшколалар-нын саны эртен чылдагызындан ырыкта өскөн. Ол ышкыч бот-өөредил-ге-биле өөренип турарлар база көвү-дөөн.

Бистин партия боттарынын кежи-гүннеринин идея-политиктиг деңгелин бедидер дугайында сакшы салышыкы-нын улам-на дымдыгып турар. Марк-сисчи-ленинчи теориянын өөредилгези болса, коммунистерин болгаш партия кемжигүү өөстерини ниитилел хөгжүл-дөөнүн дүрүмнерин билдирине чепсег-ден, болуп турар болушуктарынын шын билин алырынга дуулап турар.

Кайраңуу колхозларында, совхозта, МТС-те, албан организация чэр-леринде ВКП(б) төгүзүн өөренип та-лазы-биле 7 политботгүмнер аялыдып турар, ында 79 кижи өөренип турар, 11 санын политшколаларда 106 кижи-ни хаара тырган. Партия, совет бол-гаш комсомол активинден 37 хире кижи партиянын кежеки политшколазында, база 23 кижи бот-кичээл-биле өөренип турар.

«Кызыл сымды» колхозта партия өгө организацианын политшколазы болза, бир дугаар чылында өөренип программаны дооскан (партия органи-ацианын секретари эш Шойлаа, про-пагандист эш Махтар). Тарылга доозу-ган сөөлүндө май 15-тен эгелээш, про-пагандист эш Махтар эртен материал-дарын даярлавышкан түндөк кичээл-ге кирип турар. Билдире политшкола-жың дымчылары Шокар-пол, Нас-тык-оол болгаш Таваа олар эртен ма-териалдарын эки шигээди алганнар.

Туран ортукмаш школанында ВКП(б) төгүзүн өөренип болгүм өөренип эртер программаны дооскан болгаш түндөк кичээлдерин чорудуп турар. Пропаган-дист М. В. Селина болза, тускай бесе-даларнын болгаш хыналда оналгал-ларнын аргазы-биле дымчыларга дузалыг кичээлдерин база чорудуп турар. Бо болгүмдө дымчылар кичээлдерин үспей турар болгаш өөредилгени шынары база эки. Элээн хой дымчылар кичээлдерге эртен мате-риалдарын эки шигээди алганнар.

Ам, партия чырыдышыкынын чет-киинде өөредилге чыды доостур чоок-шулап турда, пропагандистер болза, өөренип эртен материалдарын дым-чылар эки билдир элээн дээш аялы-

даар болгаш өөредилге программанын бүрүнү-биле доозар дээш күштү салыр укурлуг.

Өөк совхозунда политшкола аялыын соксаткан. Ол политшкола болза, өөредилге программаны ам-даа дооспаан. Политшколада пропагандист Н. Доржу четпес аялыдап турар. «Май 1» кол-хозта политшколада пропагандист бо-луп партия өгө организацианын сек-ретари эш Санчаа аялыдап турар. Өөредилгениң бир дугаар чылында програм-мада өөрэнзе чогуур материалдарын-дан 6 теманы өөренип эртен. Ынчалзак, өөренип эртен материалдарын дым-чылар дыка кошкак шигээди алган. Өөредилге чылынын барык хой кезин-де кичээлдер үстүп келген, оң чылда-гааны болза, кичээлге чамдыкта дым-чылар четче келбес ийикте, азы про-пагандист келбейн турганы-биле тайыл-быратылып турар. Кичээлдерге про-пагандист белеткел чок болуп турган, ынчангаш, кичээлдер болза, кончуг куду деңгелге эртип турган.

Районнун политшколазында дым-чылар кичээлдерин үзүп турар, база ыдыг чылдагааннар-биле чамдык по-литшколалар өөредилге программанын дооспаан. Политшколаларга болгаш политботгүмнерге кичээлдер куду дең-гелге эртин турда партия организаци-аларнын талазындан оңу чогуур өй-шаанда чайладыр талазы-биле оотуг кемчеглер алоан. Районнун партия школазынын дымчылары Козюков, Логачев болгаш Шижок олар кичээл-дерин үргүчү үзүп келгенер. Кичээл-үзүп турган ук дымчыларын ха-маарык партия организациалары кем-чег албайн турган.

Районнун партияшколазынын түндөк кичээлдер эгелээн. Түндөк кичээлдер болза, элээн хой дымчыларнын та-лазындан эки түндөккүмнөр өөргүскөн. Ылаңгыа бир дугаар түндөк кичээлге Калинин, Личугина, Инышевская бол-гаш Олеш олар шырап билгени чейди алганы болза, салган айтырыкта ха-рыларындан тодаргай көзүлгөн.

Политшколаларын болгаш политбот-гүмнерин пропандисттеринин чугула соругазы болза, өөрэнзе чогуур артан материалдарын кыска хуусаада өөренип эртерин чейдип алыры, түндөк кичээлдерин шынарлыг чорудары бо-лур. Түндөк кичээлдерин шыналда хевиринин чуруму-биле өөс, харын беседа, айтырыг харынын чуруму-биле чорудары чугула болуп турар.

БИСТИҢ КОРР.

Шаган-Арыг чеди чыл школазынын башкызы Сат Дүкежентин ады область ишинде билдиргир. Ол — областың эң дээр башкыларынын бирээн. Дүкежек аялычы араатарнын уругларын ам 10 чыл хире эртем билгеге өөредип, кижизидип турар. Чурукта: башкы Дүкежек бодунуң класында кичээл чорудуп тур. Чуруу: А. ЕРМОЛАЕВИИ.

Экзаменнерге белеткелдер

Улут-Хем районунун Ленин аттыг кө. Намчал-оол олар эки аялыдары чору-дуп, күженишинини-биле аялыдап тур-рлар. Ол-ла районунун Шаган-Арыг хоорай-да тыва 7 чыл школазынын экзамен-нерге белеткел аялыдары база хай-нымышкынын чоруп турар. Өөреникчилеринин ортузунга өөредил-ге үезинде болгаш оон дашнаар-даа шактарда каттапашкын аялыдарын, класстар аайы-биле консультацияларын ол школаның башкылары Күнүң, Петров, Дүкежек олар эки организациал-турар. Багай өөренип турар өөреникчи-лерге эки өөреникчилерини дуулашап-тырар аялыдарын чорудуп, каттапаш-кынта херектиг бүтү-ле өргөжөк чугула номнарын дөлөп салган.

Школаның ниити аялы-даа экзамен-че шуут-ла утгадыр тургустунган. М. БАГБУЖАП.

Ниитинин малы өзүп турар

Бий-Хем районда «Красный пахарь» колхоз мал аялынын талазы-биле өзвөш өөс чедишинини чейди алган. 1949 чылда мыйстыг улуг бода мал 451 баш турган болза, 1951 чыл-да 500 баш чедир өскөн. Хой аялы-нын талазы-биле мал аялынын хөгжүл-деринин үш чыл планын күөсеткен. План өзүгээр алырга, хойнуң баш саны 2360 турган болза, херек кырында 2412 баш кылдыр өстүргөн. Планда ажыр 12 баш өшкүнү өстүргөн. Чылыг малды 195 баш кылдыр планнаан турган, херек кы-рында өстүргөн 197 баш, хаан өстү-реринин планын 100 хуу күөсеткен.

«Красный пахарь» колхозтун малы-нын баш саны 1950 чылдын дүргүзүндө элээн өзүлдегил болган. Мыйстыг улуг бода малдын хөгжүлдеринин планын 100 хуу кылдыр күөсеткен, чыл-дын өгезинде хой 3089 баш турган болза, чылдын төнчүзүндө 3111 баш кылдыр ажыр өскөн. План өзүгээр чылыг малдын баш санын 230 баш кылдыр өстүрүп турган болза, ам 278 баш кылдыр өскөн.

1951 чылда план өзүгээр чылыг малды 278 баш кылдыр өстүрүп турган болза, херек кырында май бирге чедир 284 баш кылдыр өскөн. Мыйстыг улуг бода малды өстүрүп планын база ажыр күөсеткен. 1951 чылдын январь 1-де хаан 70 баш турганындан май айда 113 баш чедир өскөн, хой ян.

Мал аялынын хөгжүдөр талазы-биле колхоз баштаар чери улуг кичээлгеи салып келген. Малдын баш санын бол-гаш оң продукттуун өстүрер чорун болза, ам үеде чугула соругаларын бирээзи болуп турар. Малдын башын болгаш оң продукттуун өстүрери болза, хамыктың мурунда малга чам суурун белеткээрден, оң азырал-тежээлинге эки сакшы салыгыр болу-рунда, малдын чылыг оран саванын эки белеткел тургустунган улуг хамаарык. Бо аялыды чугулашап көргөш, «Красный пахарь» колхоз мал аялынын күштү таарыштыр тургуска-ны-биле өзвөш өөс чедишининериг болган.

Колхозта эки аялыды малчыннар болза, мал аялынын хөгжүдөр херекке чүткүлдүг аялынын көргүзүп турарлар. Колхозчулар Окуй-оол, Санчэ, эки малчыннар болуп турарлар. Олар бол-за, Хут фермазынын аялынын улугер-лиг болдурар дээш чүткүлдүг аялыдап турарлар. Хой фермазында каларчы Түлүш Янжак төрүүр 617 баш хойну ажаап турар, хойларнын деңгели шы-рак, семирп турар.

Мал аялынга улуг кичээлгеи салып тургаш, малдын продукттуун бедидип тургаш, моон сонгаар чаа-чаа чедишинини «Красный пахарь» колхоз чейдип ал шыдаар. БИСТИҢ КОРР.

Тудуг аялынын темпизин дүргедедир

Кав-Хем районда улгатыр катмыш-тырган «Кызыл-Тук» нөдө аялы-агыи артели бо чылдын тудуг планын бол-гаш тудуг материалдарын белеткээр аялыды кончуг оожум темпизиг чору-дуп турар.

Тудуг бригадазы 1951 чылда белет-кезе чогуур 2100 кубометр тудуг ы-жындан 989 кубометрин белеткеш бол-гаш ол ыштан тудуг шөлүндө чугле 43 кубометрин сөөртүп өккөп алган. Тудуг бригадазына 50 кижи, 12 ая, бир автомашина аялыдаар деп план-наан болза, ам херек кырында 15 ки-зи, 8 ая тудугда аялыдап турар.

Колхоз бо чылын чурталганың 20 бажындарын тудар, 14 эрги бажындар-ын чер-черден көжүрүп, эде тудар планын. Ынчаарга амга чедир чыгыс-

даа бажын тутунмаан болгаш көжү-түмээн. Ол ышкыш тудугчуларнын тода аялыдаарына таарышкан хирээ, балды болгаш өске-даа херекселдер чедишпейн турар. Колхозта партия өгө организацианы тудугчулар ортузунга агитация массалыг аялыды ношкак чору-дуп турар.

Тудуг бригадазында бызаңчылар Тамба, В. Вальчугов, Балзынай олар тудуг аялындан таразы-биле үнгөш, аалдарында анаа олуруп турарлар.

Мынчангаш, колхоз даргазы Еслюз-партия өгө организацианың секретари Талпын, тудуг бригадирини Доугалбай олар тудуг аялынын темпизин дүр-гедеринче утланган организациыг кемчеглерин алыры чугула. Б. БАЗЫР-ТАРАА.

Бижик билбестерни бижикке өөредип турар

Аялыг культурмейки С. Ак-оол чон-нуң билин бедидер дээш идеялыг аялыдап турар. Ол культурмейки Те-ре-Хөл районунун Каргы сумузунда чамдык бижик билбестерни бижикке өөредип келген, ылаңгыа эртен айлар-

да бижик билбес 4 кижини бижир, номчуур кылдыр өөреткен. Ол моон сонгаар-даа бижик билбес кижилерни бижикке өөредип-биле соругта салып турар.

Мурнакчы дурушканьк ТРИБУНАЗЫ

Комбайнёр эш А. Д. Бобковтун аялынын чедишинин болгаш аргалары

Александр Дмитриевич Бобков болза, 1921 чылда Красноярск крайнын Алтай районун Очуры деп суурга ортукмаш та-раачынын өг-бүлезинден төрүтүнгөн. 1938 чылда Бобков, Алма-Ата хоорайда трактористер курунуга кирген, оңу доосканын соонда Алма-Ата обла-стын Исикск районун «Красный восток» колхозунга тракторист бооп аялыды берген. 1940 чылда Очуры суурга дедир чейдип келгеш, 1942 чыл-га чедир Алтай районун Ново-Михай-ловской МТС-тин тракторизи бооп аялыдаан.

Бодунуң аялыдап турган үелеринин ишинде трактор аялынга бедик көр-гүзүлгү болганы дээш чыл бүрүдө аш-ка-биле болгаш мактал бижик-биле шаңнадып келген. 1942 чылдын февраль айдан 1946 чылдын июнь айга чедир Совет Армиянын хураалына кирген. Украинаның 1 фронтузунга тургаш дай-ычга эрестиг киришкени дээш «Да-йынчы алдар дээш», «Берлинни ага-ны дээш», «Праганы хостааны дээш» болгаш «Германияны тилээни дээш» — деп дайынчы медальдер-биле шаңна-кан. 1946 чылда демобилизациаткан соонда Бай-Хаак МТС-зинин трактори-зи аялыдап кирген. Ол үеден эгелээш-ле ам бо үеде чедир үзүктел чок аялыдап турар.

Бай-Хаак МТС-зи мурнакчы МТС болуп, чыл бүрү трактор аялынын планын ажыр күөсүдөп келген. МТС-тин бүгү коллектив болза, бодурулге планнарын күөсүдөп дээш, аялыды бедик шынарлыг кылдып, кыска хуусаа-нын ишинде күөсүдөп, бедик дүжүтү чейдип алыр дээш идеялыг демисе-кип келгенер.

Ол коллектив болза, тракторист Боб-ковтун бодунун бодуруңу аялынын талазы-биле өзөр чоруунга хамаарыл-ганы көргүскөн болгаш эш Бобков бол-за, ол үелеринин коллективтин мурнак-чы бооп, чыл бүрүзүндө норманын ажыр күөсүдөп турар.

1948 чылда Бобков болза, трактор бригаданың бригадирин болган болгаш 1050 гектар чымчак чер аңдар план-нын сезонун дүргүзүндө 1775 гектар ийикке 150 хуу күөсүдөп, кывар чаар чүүлдерин 10 хуу кынап алган, оң түндөлинде 14000 рубльди артык кезек-тер сакшы алгырына кирген. Ол дугай-ында СССР-иниң Көдөз аялы-агыи Минис-терствозундан 1500 рубль биле шаңна-тан. Оңу шаңнаан Министерствонун ду-жаалында «Аялыдын эки шынары дээш, планын ажыр күөсеткени болгаш кывар-чаар чүүлдерин база кезектерин кынап алганы дээш шаңнаар» деп ай-тыкан. 1949 чылда трактор бригаданы-нын бригадирин бооп аялыдап турган болгаш 1050 гектар чымчак чер аңдар план даалгалыг тургаш 130 хуу күөсүдөп, кывар-чаар чүүлүн 8 хуу кынап алган.

1950 чылда Бобков «Сталинец-6» деп комбайнын комбайнёру болуп аялыдаан. Сезонда 280 гектары аялы-даар нормалыг тургаш, 868 гектар кылдыр эң эки шынарлыг күөсеткен. 43 хүнүң ишинде 1225 тонна тарааны бастырып, кывар-чаар чүүлүн 7 хуу кынап алган болгаш сезон аялыды доо-сулган соонда МТС-тин турар черинге комбайнын эки байдалы-биле эккел тургускан.

Бодунуң бедик көргүзүлгү чоруунун дугайында чогуур өйүндө комбайн бол-гаш тракторларын ажаап, аштап, ол дугайында чурумнарын болгаш профил-актиктиг чүүлдерин шынгы сагып турга-нымдан болган деп эш Бобков тайыл-бырлап турар. Эң ылаңгыа машинаныг элеч урели бээр кезектеринге өзө са-гыш салып, оңу солуп, дүрген-биле септеп алыр кемчелерини ал турган.

Чүгле чер чырып көэри билек-ле комбайнанын хир довурактан аштап арылгап, бүгү кезектерин кичээлгеи-биле хынап көрүп, кезектерин чаап ал турар. Оң түндөлинде машиналар үрел-

бейн турар болгаш хей турбайн, үзүк-тел чок аялыдап, бедик бодуруңчулук аялыды көргүзүп турар. Комбайнын аялы эртен хун үнери-биле эгелээш, кезээ хун ажары-биле дооступ турар. Чамдыкта комбайнын болгаш трактор-нун электри чырынга аялыдаар ужур-га таваржып турган. Ынчаарга электри чырынга аялыдап турда, тараа ажаар аялыдын шынары кудулаваан болгаш аялыдын бодуруңчулуку бедик болуп турган. Агрегаттың экипакынын бедик сагыла-чурумун демделээри чугула. Бүгү сезонун дүргүзүндө хандыг-даа ооздаашкынар, проулдар, чедир көрдүмээнинден аялы үзүктелер чорунтар чок болган. Бүгү агрегат бедик шынарлыг чедишинин аялыдаарынче идеялыг киришкенер. Бригаданың бүгү кемжигүнери, ылаңгыа штурвал-нын эш В. И. Рыженков болгаш тракторист Г. В. Коровин олар эки аялы-даан болгаш аялыга эки дуза көргүс-кенер. Машина дүштеки чөм үезинде доктаавайн турган. Дүштеки чөм үе-зинде аялы шагын кынаары-биле чүл-ге хун-бүрүдө чорудуп турган профил-актиктиг көрүлдө машинаны доктаа-дып турган. Ол көрүлдө чүлге 5 ми-нута чарыдап турган. Ол 5 минутаның ишинде илчирбелерин, комбайнын моторун, молотилаларнын хыналда-ны, кошкай берген эртеринин дым-чыдышыкынын болгаш өске-даа өскерил-гелерин чорудуп турган. Ол-ла үениң ишинде кезектерин чашыкынын база чорудуп турган. Ээлчегин бүгү дүргүзүндө молотилаларнын чашыкы-нын 3—4 затап чорудуп турган, ынчаар-га ол чашыкынын машина чоруп турда кылып турган. Комбайндан тараа дү-жүрерин аялыдап турунда-ла автомаши-наме уруп ал турган. Тарааны дүжүр-генине кандыг-даа саадамнары болбайн турган. Бунжерден тараа дүжүрерин чыгыс машина бүрүн кылып турган. Оңу «Кызыл партизан» колхозтун чо-лаачызы М. Лузин кылып турган. Эл Лузинин колхозтун баштаар черинден 300 рубль-биле шаңнаан.

МТС-тин дирекциязы аялыга улуг дууламчыны көргүзүп турган. Эш Боб-ковтун комбайн агрегатын артык кезек-тер-биле, кывар-чаар материалдар-биле өй-шаанда хаңдырып, аялыды ынчаал-дыр сүмелен турган.

«Кызыл партизан» колхозтун баш-таар чери тараа сөөртүлгөсүн, суу/сөөр-түлгөсүн, кывар чүлү кудуп алырын үзүк чоңа хандырган болгаш эки шы-нарлыг аш-чөм-биле хандырган. Көчүп чорур уулактыкта боза эки тургускан, иртин чаргыны, солзунар, журналдар-биле шевирин хандырган. Комбайн агре-гатынын элеч бүрүзүндө аялынын шак графини өзүгээр күөсеткенин көргүзүлгөсүн хун-бүрү азып турган.

— Шак графини мээң аялыма күш-аялыдын бодуруңчулук хей катеп өс-түргөн деп, эш Бобков чугаалап турар. Ховуларын участоктарга хуваап тур-ган болгаш участок бүрүзүн эш Бобков графинге доктаатыганын хуусаада ажаап ал турган.

Аялыдын бүгү дүргүзүндө үрей кыл-дыр чорук чок болган. Тараа культура-ларын ажаап алырычче киреринин мурунда эш Бобков комбайнёр эш Ураков-биле социалистик чарышты кир-ген болгаш 800 гектары күөсүдөп, кы-вар чүүлү 5 хуу кынап, аялыдын бедик шынарын чейдип алыр, машина-ны кынаар деп хуулаагени алган.

Ол хуулаагени эш «Бобков алдары-чүлге күөсеткен». «Мээң бедик бодуруң-чулук методумун норманын хей катеп ажыр күөсүдөп турар аларган өске-даа комбайнёрлар аялылааннар» деп ол чугаалап турар.

1951 чылда эш Бобков 280 гектар норманын орунуга 900 гектары ком-байн-биле күөсүдөп, кывар чүүлү 8 хуу, чаар материалдары 5 хуу кынаар деп хуулаагени алган.

Н. ШЛЯПНИКОВ.

Колхозтарда уруглар аспилери

Херээжен чоңу часкы хову аялы-ныг кириштеринде колхоз бүрүзүн-ге уруглар аспилери организациалары улуг рольдыг болур. Кызылдын нөдө районунун чамдык колхозтарында орга-низациалар тургускан аспилер чедишинин аялыдап турарлар.

Районун «Бай-Будун» нөдө аялы-агыи артелинде уруглар аспилеринде (эргелекчизи Моложенова) 27 уруглар-нын кончуг эки ажаап турар. Ол ышкыш «Черби» колхозта уруглар аспилеринде «ТАРН 12 дугаар улуг хуралы» бол-гаш «Совет Тыва» колхозтарда орга-низациалар уруглар аспилери херээжен

колхозчуларны часкы тарылга аялынын кириштеринде улуг дузалыг бо-луп турар.

ВКП(б) Кызыл нөдө райому чоңо-кта чаа колхозтарда уруглар аспилерине аялыдаар 6 кижиниң 3 конук хуусаа-лы семинарын эртерген. Ол семинары райомнуң херээжен ортузунга аялы чорудар кидизинин эргелекчизи эш Ангырбан Тыргыш удурткан. Олар районун чамдык колхозтарынга уруг-лар аспилерин июнь 1-ден эгелеп аялыда болгаш оларнын эргелекчиле-ри болуп аялыдаарлар.

Мал аарыгарынга удур демисел

Бай-Тайга районун Коп-Сөөк суму-зунда ветфельдшер эш Адыбай малдын яныз-бүрү аарыгарынга удур демисел-ди эки чорудуп турар. Ветфельдшер Адыбай бо чазын «Тии-лелге», «Ден Терек» колхозтарынын

1564 баш чылыг малын сибыр язвасын-га база сапка удур, тарып эмизген. Кол-хозтарнын бүгү чүзүн малдарынды 2702 баш малды шичип көргөн болгаш 142 баш малды кыдыр эмизген. Х. КУЛА.

ВЛКСМ обкомунун IV пленуму

Бо чылдын майнын 14—15 хүннерин-де ВЛКСМ обкомунун ээлчеглиг IV пленуму болуп эртен.

Пленум «Чурттанчы чоңуң ортузун-га бижикти биче билдир болгаш билбес чорукту ууткаар аялыга комсомол орга-низациаларнын кирилгезинин дугайында» ВЛКСМ обкомунун секретари эш О. Т. Аддын-оолдун илеткелин, «Колхозтарда, совхозтарда болгаш МТС-терде комсомол организациалары-нын аялыдарын улам экиндер тала-зы-биле кемчелерин дугайында» ВЛКСМ обкомунун секретари эш М. П. Моховтун илеткелин болгаш «Пионер-лерин болгаш школачыларнын чыгы дымтамылганын белеткелгеи база ову эртеринге комсомол организациа-ларнын кирилгезинин дугайында» ВЛКСМ обкомунун секретари эш А. Е.

Панинаның илеткелин дымчал чугаа-лашкан.

Пленумта тургускан айтырыгларны чугаалажып турда санал, шүгүмчүлө-дөр делгеренгей болуп эртен болгаш бо талазы-биле ВЛКСМ обкомунун бю-розунун, комсомол райкомнарын аялыдарында үндөсүн четпестерин плен-ум илереткен. Чугаалашкан бир бол-гаш ийи дугаар айтырыгларнын дуга-йында обласка чорудар практиктиг кем-челерин айткан тодаргай доктаалдар-ны пленум үндүргөн.

Пленум организациыг айтырыгны чугаалашкан, ВЛКСМ обкомунуң бюро земжигүү турган Е. А. Зябровти ол хуулаагени эки күөсетпейн келгени ба-рындаашкан, бюро кемжигүнеринин сос-тавындан үндүргөн. ВЛКСМ обкомунуң бюро кемжигүнеринин составына эш Н. Б. Дымылааны бадылаан.

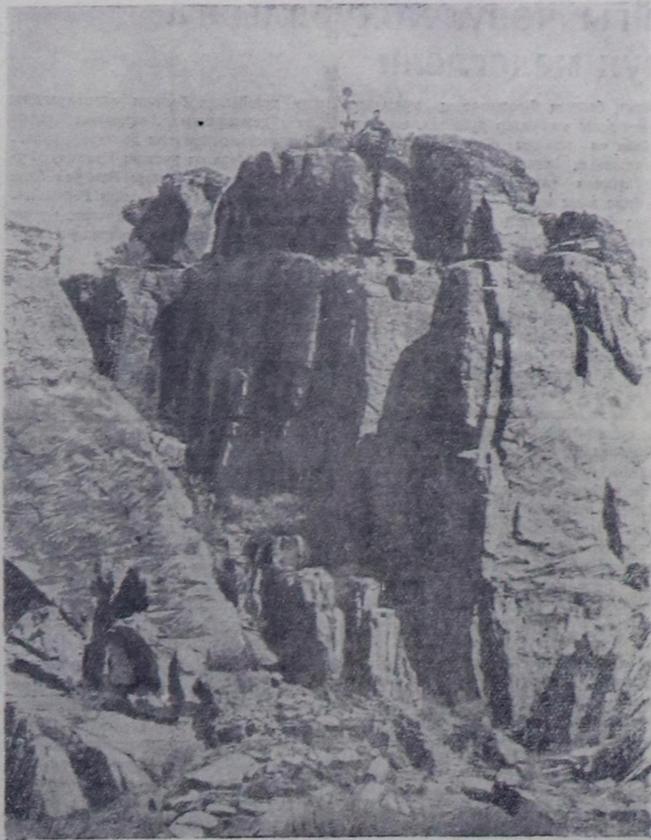
А. АРЖАЛААН, ВКП(б)-иниң Өвүр райкомунун секретари.

СОВЕТ ТУРГУЗУГ

БИСТИҢ ОБЛАСТЫҢ БОЙДУС ЧУРУМАЛДАРЫ

Он дөрт чыл дургузунда ол-ла ажылында

Көдээ Советтерниң социалистиг чарыжы

Барын-Хемчик районда Бижикиг Хая. Чуруу А. Ермолаевти.

Нолхозчу амыдыралдың чылдарында

Салчак Ундуш болза, Каа-Хем рай. онуң Ильякыа көдээ Советиниң хамаарылгазында «Тиледег» колхозтуң кежигүү. 1948 чылда чаа колхозту организаптап тургузарына ол идепкейди киришкен ол чылдан эгелээш колхозтуң 137 баш хоюн алдып кадарары-биле хүлээп алган. Хойжу Ундуш бо аразында ниятинги малын ак-сеткидиг ажаап хайгаарып, ам херек кырында колхозтуң хоюн 501 баш саныг кылдыр өстүргөн.

Баш чылын төртүнгөн 100 баш хураганнары бүрүн камгалап алган, ам төртүр 70 баш хойвун чаш төлүн чаңгыс-даа чидирг чокка ажаап алыр деп турар. Ол хойжу болза, хой малды хүн-бүрүдө тоттур оттарып, чөм. терип, оларны смиртин турар. Шаңны чогуур үелеринде хой оларын ол 4-6 чедир солуп, чаа одарлар-биле оюн өй-шаанда хандырып турар. Бүгү талазы-биле хойну эки ажаап турганы-биле кышкы үеде оон чаңгыс баш-даа хой хораван.

КИНО

„ДОНЕЦ ШАХТЁРЛАР“

Донбасс. Донналар болгаш конк батеряларның кырында ыштың кызыл-хүрүң дүргеттери. Калбак оруктары дургаар байырлаа кедер каас хевин кедип алган шахтёрларның машиналар кырында турар. Олар демни-биле болгаш көдүрүшкүңүнү-биле ырлашп турарлар. Шахтёрлар угувустан Чаагай ишке маңгалды бис. Уе-шагы мурнааныс Ужүр мерген Сталинда... Кыстарың кысыл, көк-кызыл аржындары хат айы-биле эстеп турар. Ыры делгемче түткүп, калбарып турар. Чоргаар ынак Төрөөн чуртка, Чоубууска бараан боор бис. Чалданыш чок тулушкан бис. Чаагай алдар чедип аар бис. Шахтёрларның культура Ордунда Социалист Күш-ажылдың Маадры, хүндүлүг шахтёр Степан Павлович Недоляның (ССРЭ-ниң улустуң артизи В. Чирков) аялдангандан бээр бейен чыл болган оюн байырлааныга аалчылар чыгып турар. Оюн демделген Степан Павлович боду кестүп келди. Степан Павлович кадайы-биле кады шахтёрлар суурунун кудумчун дургаар аяныны-биле алар чоруп олурлар. Болушкунуң байырладындан сагык өөрөөн ийилзөн ыт чок. Оларга казыагыштар экиктенден, бакыч-чыгаштар сонгалардан шахтёрлар байыр чедирип турарлар. Куйтура Ордунуң бекки залының дүндүнде байырлыг музыка эдиң турар. Найырың узун столун донгаар шахтёрларның чазылыг мундир хептерин кеткен улустар олуруп турар. Оон оркестр соксап, аалчылар олуруп алганда сагык өөрөөн Степан Павлович туруп келеш өнүктүргенге болгаш эштерин өөрүп четиргенге чугаалаан. Степан Павлович оң угуллары, шахтаның алдарың кижилери: улуг огу Павел, инженер, ТК-ның партору (артист В. Доронин), биче огу Володя, инженер, участоктуң эң эки даргазы (артист А. Игнатев) болгаш уруу

Лида — шахтыда диспетчер (артист К. Лучко) оларлар шунтузу ынакшы дым-биле болгаш ёзулуг чоргаарал-биле көрүп турарлар. Күш-ажыл хүндүлүг эрес болгаш маадир чоруктарың херээ болган бистиң чуртувустуң шырайы көргүзүп турар хүндүлүг шахтёрның алдарың өб-бүлөзинге бүгү аалчылар адыш чаксап турар. Ол байырлаадыг хүн ТК-ның партору болгаш улуг огу Павел бүгү чылдыганаарга хүндүлүг шахтёрнуң бежен чылдар дургузунда аялдалап эрткен хүндүлүг күш-ажылдың дугайың чугаалаан. Шахтёрларның бурунгу ыры дымчалыр, экранда шахтёрларның суру Собачевка кестүп келир, ону дургаар кырган шахтёрнуң соо-биле шахтёр лампочкалыг бичи оол кылшап олурар. Степан Недоля шахтага маңчаар аялдалап эгелзөө. Бичин оол кескинди хлеб аялдалап алдыр дээш, оорганзы сыйлар чыгып донгайып алаш, дискен караанга чедир сугну сузуп алган, шанакчыгашта хөмүр-даш сөөртүп турган. Эдер-хааржак ындыналдыр ырлап турар... Шахтёрлар Недоляның кулазында хоҗел турары ол. Ынчалза-даа хөг чаңгыс-ла дүн иштинде эрте берген, оон соонда база катал-ла адым-түрениңиң болгаш аш-чуттуң узун чылдары шойлуп туруп берген. Ынчалза-даа Улуг Октябрь чедип келген. Шахтёрлар отрядының мурнунда анык Степан Недоля кызыл тун тудуп алган чоруп олурар. Шахтёрлар Советтерниң анык республиказының камгалагыч чоруп турарлар. Донец шахтёрларның дайынчы ыры дымчалыр: Эрим чурт дээш тулушкунче Эш Ворошилов баштап ор, Чаа Совет чазаавыс дээш Шахтёрлар бургангаар, Улуг боолар шигелетинген, Тонак чамың аштатынган, Улус чоңуң дайыныңарын Демиселге тилээр бис. Чыл-чылдар эртин-ле турган, Советтерниң республиказы өзүп, быгыгып турган. Донбассың шахталарыңа станховчу шимчээшкни тызылган, ынаачар шахтёр Степан Недоля стаховчулар шимчээшкениң бир дугаар одуруунда. Фильмнің маадирларының бирозиниң амыдыралы көрүкчүлериң мурнуңа ынаачар эртин турар. Ордунуң залында байырлап үргүчүлешаан. Аныктар танчылап турар, кыргынар хөрежиң турар. Степан Павловичниң байырлааныга ВКП(б) У обкомунуң секретари эш В. Ф. Скворцов (республиканың алдарлыг артизи В. Лукьянов) келген. Обком секретари Степан Павловичке байыр чедирип турар, оң аялдалап турганы шахтага хөмүр-даш комбайнының чаа конструкцияны шенээр болгаш непередир деп улуг алдар таварышкан деп чугаалаан. Кааң хүнүң дал-дүжү. Шахта экинде хөй улус чыгылган. Шахтёрлар комбайны сонуурап көрүп турар. Комбайның бүдүрүкчүзү Трофимов (артист В. Дружинков) бүгү чыгылганнарга комбайн чааскан хөмүр даш казар талазы-биле бүгү аялдары кылыр деп тайылбырлап турар болгаш апаа-ла комбайның ажылын көргүзүп турар. Чаа машинага аялдар күзөлдү эки-турачылар тыгып турар. Оларның аразында анын чолаачы Постойко (артист П. Алейников). Сонуургалды хөрежиниңини гудок-медээ үе кирер. Шахтаның даргазы (артист В. Меркурьев) комбайны чаксап, шахтаже киирерин дужааган. Чаа шахта. Узун дурту 120 метр шуушкан хөмүр-дашты хүндүскүңүң чыры дег кылдыр ломиниценталиг лампаларың дизиң чырыдып турар. Комбайн хөмүр-дашты үстүрүп алган аялдалап турар. Моторнуң диамрээшкениң даажы хенертен өскерли берген, оон шахтаның яшти ол-ла дораан ыржым апарган. Комбайн турупкан. Шахтада дүвренчиг байдал болу берген. План күсетинмез. Мурнакчы шахтаның бекки дөмдээ болур көрдө кызыл сымдыгы удатпас өжүрүтөр.

Ол чорук аныктарың дөвөдөп турар болгаш кыргынар база-ла ол дугайың бодап турар. Бүгү шахта күсетинмез планын күседир дээш, дыңзы-биле аялдалап турар. Степан Павлович үрбүвовай машина-биле пландан ажыр хөй тонна хөмүр-дашты кааскан. Степан Павлович бүгү-ле улустар ышкаш, комбайнга бүзүрүп турар болгаш ону непередир чорук шахтёрнуң күш-ажылын чыгедир болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүгүн улам бедир арганы бээр деп чүвени билеп турар. Донбасса Хөмүр-даш үлетпүрүнүң Министри келер, келген дораан-на комбайн шенеп турар шахтага барган. Бүгү шахтёрлар коллективниң чаңгыс аай күзөл соруу-биле дөңгөз конструктору бодап тийлеп үнгөн. Комбайн аялдалап берген, хөмүр-даш конвейерниң кырын дургаар төнүш чоругу-биле төнтүп турган. Ынчангаш, мурнунда чаа депицилерниң, үткөчлериң, хоора шавыкчылар бригаданың кылып турганы бүгү аялдарың чаңгыс машинист аялдалап комбайн кылып турар. Комбайн шенелдени шыдап үнгөн. Шенелдениң түнелин илеткээр дугайында Москваже Хөмүр-даш үлетпүрүнүң Министри болгаш обкомнуң секретари чорупкан. Кремльдиң Спасск башыагы. Кремльдиң курантыларының музыкалыг үнү. Кремльде кабинет, Узун стол артында эш Сталин болгаш оң соратниктери — эштер Молотов, Маленков, Ворошилов болгаш Берия. Министр болгаш обком секретари база-ла ында. Эш Сталин чугаалап олурар. Эш Сталинның демделзени болза, хөмүр-даш комбайны бодун бүзүрүткен; ол комбайн хөй күш кирер аялдарың чыгалтышаан, шахтёрларның күш-ажылың байдалың дыка чингидип турар; комбайны непередир чорук шахтаның күш-ажылың культуразың бедир, механизастың шахталарга бекки мергендиг аялдарың дөңгөз каадырлары тургустунар. Комбайн күш-ажылдың бүдүрүкчүзүн

шуну бедиринге чогуур байдалдары тургузар. Эш Сталин түнөшпашан, чурттуң шахталарыңа комбайның массалы-биле непередирниң планың дөвөлзөөн. Сталинчы план күсетинип эгелзөө. Чылдың иштинде 500.000.000 тонна хөмүр даш — совет шахтёрларга сталинчы план бо-дур. Чурттуң шахталарында он-он, чүс-чүс комбайнар неперетинген. Шахтага чаа комбайны тургускан-ны-биле инженерлерниң чаа каадырлары кээп, улам-на нарын техниклар кээп, шахтаның шырайы өскерлип, күш-ажылдың байдалы болгаш шахтёрларның амыдырал-чуртталгазы өскерлип турар. Шахтаның даргазы—анаа забойшпиген шахта даргазыга чедир орукту эрткен — Сидор Трофимович Горовой обкомун секретаринге келген, бодун шахта эргелекчиңиң аялыңдан дүжүрүн дилзөө. Горовой бергерден кортпаш, ынчалза-даа комбайны киригени-биле шахта нарын мадизм боду бергени, оң удуртулганы инженерлер болгаш техниктер ботандырар укурлуг деп чүвени билеп турар. Сидор Трофимович хомудал чок и мензэ, аныктардан беринер, олургы шахтага канчаар ынакшырың өөредип каар мен, даг аялдарың өөредип каар мен, бодун база биче өөрешип алың деп дилзөө. Хөмүр даш хоора шавыкчысы Василий комбайның машинизи болур деп күзөп турар, ынчалза-даа хөмүр-дашты алдарлыг хоора шавыкчысы деп макталганы чедип алган болгаш хамык улус танымыр бодунуң шахтазыңа өөрешип эгелзээрине оң бодун тогунар чоруну шалтып болган. Василий ол дугайы ынак кызынга чугаалааш, бодунуң барып өөрешир дээр чөреңге кады чоруурун дилзөө. Лидага Василийден чарлыры берге, ынчангаш Василий оон чорбазын чугаалап, оң бодунуң ажылың талазы-биле эштерин чингелеп чугаалап турар. Ынчалза-даа Василийның бодун тогунар чоруну ашкан болгаш Василий Лидадан чарлы чоруткан

Бичин уруг Чолдай чаңгыс-даа класска өөренип, самдар өгдөн чоруткан 1934 чылда Кызыл хоорайга өөренири-биле келген. Оң адазы Түлүш Чамзырың бодунуң төрөөн чери—Шагаан-Арыг сумузуңга хөй чылдарың дургузунда көшкүн түрени чуртталганы чурттал чоран. Ындыг-даа болза, ол ам Улуг-Хем райоңда мурнакчы колхозчу болуп, Шагаан Арыгың «Искра» көдээ аял. агый артелиңде суураң культурулуг чуртталгаже шимчөөн, байлашыл колхозчу амыдыралды чедип алган. Түлүш Чамзырынона Чолдайны Кызылдың катшыпкан школазының ветеран салбырыңа өөредир-биле кирген. Мурнууда өөреши чорбаан, эге класс эртем чок кижиге тускай эртемни чедип алыры баштайгы чылдарда берге турган. Ындыг-даа болза, өөрешиңге улуг күзели хайныкан уруг орта эки өөреши алыр аргалык болган. Ынчан Тыва Арат Республиканың көдээ аял. агый каадырларың белегээриниң школазы чок турган. Ындыг-даа болза, 1934 чылдан эгелеп 1938 чылга чедир өөрешип, Чолдай бодунуң өөрү-биле кады ветфельдшер деп атты чедип алган. Ол курска Чолдай кончуг эки өөрешип ук школың дооснаының дипломун алган. Анык ветфельдшер школың дооснаш бир дугаарыңда Каа-Хем районун мал эмнелзениң эргелекчиңге аялданган. Эш Чолдай ол районга бодунуң өөреши алган тускай эртемниң талазы-биле элзөө аялдарың практика кырынга көргүскөн. Аялды ак-сеткидиг күзөлдү, бодунуң өөреши алган тускай эртемни арат чоңа чөп таныштырып, ону практика кырынга шың холбаштырып аялдан турган. Түлүш Чамзырынона Чолдай ол үеде шыраак аялданган, тускай эртемниң анык каадыр, бодунуң ол ажылыңга өзүп каадырып чоруурун көргөш, Тыва Арат Республиканың Мал-Чер Яамызының дуажалы-биле 1941 чылда Улуг-Хем районун мал эмнелзениң эргелекчиңге томуйлаан. Улуг-Хем районун мал эмнелзениң эргелекчиңге аялданган эргелекчиңге аялдан турган. Түлүш Чамзырынона Чолдай ветфельдшер аялданган ам 14 чыл дургузунда үргүчү аялдан, бодунуң тускай эртемни мергенип, бо аразында улуг аялдары кылып, чоңа элдек болуп, бодунуң тускай эртемниң талазы-биле өзүп, каадырып турар.

Василья Василийга Сидор Трофимович Горовой ужурамы бээр. Василийге бодун тогунар аап-саап байдалы аял тийлээш, шахтаже дедир баргаш өөрешир болза эки, чүге дээр, эш Сталинның чугаалааны ышкаш, чүс-даа харга чедир өөрешир орай эвес деп иш-хузуңуң чугаазы-биле Сидор Трофимович бузуредир. Василий шахтаже ынак кызыңа дедир эеп келген. Василий комбайның чорудукчуу, алдарың механик болу берген. Шахта беш чылдың планын хуусаазыңың бетинде күсеткен. Шахтёрларның байырларың хүнүн шахтёрлар байырларың-биле утказалар. Хөгүм димиреп-ле турар. Мун-мун кижилер шахтадан маадирларың үнерин манат турар. Тускай каас хевин кеткен аныктар чыгы берген турар. Боттарың кижизиткен оолдарың аразында Сидор Трофимович Горовой турар. Хүндүлүг шахтёр Степан Павлович Недоля бүгү чыылганнара беш чыл планын хуусаазыңың бетинде күсеткениңиң дугайында байыр чедиргеш өзүс чазактан белекке берген бакымың дугайында өөрүп четиргениң илеткеш, ол-ла дораан байырлыг байдалың үзүнде ука бакымың Василийң кадайы болган бодунуң уруу Лидага шилчидип берген. Хөгүм хөгүм база натап дымчалыр. Чаа өгленгенерниң бакыңыңа кулазың дөң бодуң турар. Аныктар тауң чыдап турар. Бичин уругларың өткүт үнери ашан-кадай болчур деп турарларын уткан. Эң-не кырган болгаш хүндүлүг аалчы Сидор Трофимович Горовой кундага көдүрер. Бүгү олурганар өгленген анык ийи кижиниң аас-кежи дээш ижерлер, оон димиттиг «Ура» деп үнериң аразында шахтёрларның стол мры үнер. Донбазымың ханызында хөмүр даш хөй, Биске өөрү чуртталганың мадандыгы. Донбазыга чорбаан болза морлат көз көр Бистиг-биле крайыңа ынакшыр сен

Дөрт күрүнелерниң даштыкы херектер министрлериниң оралакчыларының баштайгы чөвүлел хуралына

А. А. Громыконун медеглели

(Төнчүзү. Эгеми. № 93 солунда)

Ооң соонда «контроль дугайында» айтырыгы чугаалажырын министрлерге алып сүмөлү турар. Ынчаларга Джессеп, Дэвис болгаш Пароди оларкы чугааларындан тодарат турары болза, «контроль дугайында» айтырыг дээрге боо-чепсекти кызырарыны контрольдаары эвес, а «боо-чепсектиң денчелин контрольдаары» болуп турар, өскө өскөчө чугаалаарга, чамдык чурттарга ук деңгел харын өзе өзөрү чадас деп чүвени контрольдаары болуп турар болгаш чамдык чурттарны боо-чепсекти кызырары болуп болгашын контрольдаары болуп турар.

Ол аргымыс малгаган министрлер бир эвес канчап-чооп адырып үнүп ала, ынчаарда ам дөрт күрүнелерниң боо-чепсекти болгаш чепсекти күштерин кызырар дугайында айтырыгы чугаалажырын эвес, а черле нийти боо-чепсекти күштерин «деңгелин» база катал-ла барымдаалап, оларны чүгө кызырар болуп бе, болбас бе дээрзин чугаалажырын үш күрүнелерниң төлөөлөкчилери оларга сүмөлөп турарлар. Дөрт күрүнелерниң министрлери, дөрттөн аңгыда, өскө бүгү чурттар талазы-биле кандыг-даа шиттирлер хүлээп ап шыдаас деп чүве ийден болганда, ук дөрт министрлер, үш төлөөлөрүнң сүмөлү эсугаар Англияның төлөөлөкчизи Дэвистинң сөзү-биле алырга, чүгө «мораль деңгелин» ыңдыг «саналды» амылдап кылыр ужурулг болуп турар. Ук «саналды» дөрт күрүнелерниң министрлери азы КНО-га, азы «боо-чепсекти кызырар талазы-биле тускай конференцияга» чугаалажып көөрү-биле ийрип болуп турарлар болуп турарлар.

Боо-чепсекти болгаш чепсекти күштерин кызырар херекке ук орук кандыг-даа эки түңгөлдү берип шыдаас деп чүвени барыны талазы күрүнелерниң төлөөлөкчилери эки билип турарлар. Чинээ, март 12-де болган бистиң чеги дугаар хуралымыска ол-ла Дэвис мынча деп чугаалады чоп:

«Ындыг чугаалажышыкны болу бээрге, чамдык чазактар боттарының боо-чепсектериникиниң дол-доран кызырар алырлар, а чамдыклары ону ынчап шыдаас бис дей бээр чадас деп чүве билдингир. Бир эвес ол чорук ынчап барса, чепсекти күштерин кызырар күзөлдүг чазактары чепсекти күштерин кызырар күзөл чок чазактар берге байдалга кире бээр апар-дыр».

Уш күрүнелерниң төлөөлөкчилери боттарының-на тайылбырын эсугаар бисти кайнаар тыртып баар дээни ийде-дир көрүчүрүмүз. Барыны талазы күрүнелерниң саналдарын хүлээп алыр дээрге хөй-ниитиниң тайың санал-оалыны мегелээр дээни ол-дур дээрзи Дэвистинң чугаазындан тодаравайн турар бе ынчап. Боо-чепсекти дүжүрериниң болгаш кызырарының айтырыгларын Великобританияныкы болгаш Францияныкы буруу-биле хөй чылдар дугу-зунда үрө-түңгөл чок чугаалажып келген болгаш ол талазы-биле кандыг-даа боттук чүве кылыр шинээ чок болган нациялар лиганының солту чок дуржул-газын үш күрүнелер каттаптарын күзөп турар-дырлар. Боо-чепсекти болгаш чепсекти күштерин кызырарының бүгү херези бурун буурашкында баш-бурун-га-ла ыдалап турар амылдап ыңдыг хоралыг методтары хүлээп алырын олар биске ам сүмөлөп турар-дырлар. Ынчаларга боо-чепсекти дүжүрериниң херези нациялар лиганынга Великобританияныкы болгаш Францияныкы чазактары шаанда канчаар үзүп каанын делегейниң улустары утпаан. Боо-чепсекти болгаш чепсекти күштерин кызырар дугайында КНО-нуң Күл Ассамблеясының 1948 чылдың декабрь 14-теги сурагыл резолюциясының күсүлдөзүн АКШ-тың, Великобританияныкы болгаш Францияныкы чазактары шуут үзе тыртыш, ук кызырлардың өрүнгү боо-чепсекти харын эңдере бүдүрүп үндүрүп эгелээр дээрзин делегейниң улустары база-ла утпаан.

Дөрт күрүнелерниң боо-чепсектериникини болгаш чепсекти күштерин кызырар дугайында бөдүнү болгаш тодаргай совет саналдык шындык күштүүн хөй ниитиниң мурунуга баксыралыр дээш, АКШ-тын, Великобританияныкы болгаш Францияныкы төлөөлөкчилери бир меге тайылбырны бирээзиниң кызырарга чүдү каап турар. Чинээ, бо совет саналга удурламышпаан, чепсек көвүдөдир дугайында оларныкы чазактарының чорудуп турар политиказы Совет Эвилелиниң күчүлүг чепсектериникинден үнүп турар дээрзин олар медег-леп турар. Бо хоп-меге ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы И. В. Сталинныкы «Правданың» корреспондентизи-биле беседазынга шагда-ла илерет-тинген, ында айтып турганы болза, Совет Эвилели дайын сөөлүндөгү 1945—48 чылдарда бодунуң шериглериниң демобилизациясын чоруткан болгаш бодунуң бүгү-ле хамааты үлөтүрүн нал-бартып, ол-ла үеде Волгата, Днепрде Аму-Дарыяда улуг туудуларны болгаш өскө-даа туудуларны эгелээ.

Совет чазактың Великобританияныкы чазактагы 1951 чылдың февраль 24-те нотазында АКШ-тың, Великобританияныкы болгаш Францияныкы чепсекти күштерин бодунуң сан талазы-биле эм Совет Эвилелиниң чепсекти күштериниң санындан ийден хөй катал анык турарын айтыган.

Барыны талазы үш күрүнелерниң чепсек көвүдөдириниң политиказы Совет Эвилелиниң чепсектериникин өздөңдөндөн болуп турар дээр чугаалажып утка чогу дөрт күрүнелерниң чепсектериникини болгаш чепсекти күштерин кызырар дугайында бодунуң саналын кирибишаан, Совет Эвилелиниң чазактың ынчангыш бодунуң чепсектериникини болгаш чепсекти күштерин кызырар талазы-биле инициативаны бодунга алган чорук ол боддаларны сойгалап илеретип турар. Бо совет саналды соңгаар-латтышаан, барыны талазы үш күрүнелер моон соңгаар-да чепсек көвүдөдир боттандырар, үндүрүп чорудулазын улам дымдыр деп турарын база катал бүгү делегейге көрсүскен.

Дөрт күрүнелерниң боо-чепсектериникини болгаш чепсекти күштерин кызырар дугайында айтырыгы чугаалажып айтырыгта кирер дугайында боттарының удурлашып турарын үндө-лөөр дээш Чөөн Европа чурттарының чепсектериникиниң барымдаа чок тайылбыр кылып турар оралдажышык-нары база-ла ол хире шынар чок болуп турар. Барыны талазы күрүнелерниң төлөөлөкчилери оларныкы ол хоозун чугаалажып шынарды кандыг-даа чыжсктерин көрүзүп шыдаван болгаш ыңдыг чиктер туруу-даа турбаан. Мын-дыг ыңдыг утка чок чугаалажыш-кынар болза, совет саналды соңгар-лардынга болгаш чепсектериникини талазы-биле боттарының милитаристик план-нарын, боттарының чаа дайын белет-тээр политиказын камгалаарына үш күрүнелерниң төлөөлөрине херек болуп турар.

«Боо-чепсектериникиниң денчелин» дугайында болгаш бүгү чурттарының боо-чепсектериникиниң «хыналда-зының» болгаш кызырларгазының дугайында оларныкы саналы болза, дөрт күрүнелерниң боо-чепсектериникини бол-гаш чепсекти күштерин кызырар дугайында совет саналдан «деңгел» бол-гаш эки болуп турар деп үш күрүнелер-ниң төлөөлөкчилери чугаалап турар. Бир эвес үш күрүнелерниң төлөөлөк-чилери саналын хүлээп алыр чүзе болза, «боо-чепсектериникиниң денчелин» болгаш чепсекти күштер дугайында база денчелин «хыналдазыны» дугайында аңа-ла хоозун чугаа болуп ийдеп чүвени көрүзүп турган бис, үш күрүнелерниң саналы черле боо-чепсектериникини болгаш чепсекти күш-терин кызырарындан ойталанган ол болуп ийиң.

Боо-чепсектериникиниң айтырыгының талазы-биле үш күрүнелерниң төлөөлөкчилери тайылбырлашыкны мынчанга совет төлөөлөр шын эвес болгаш хүлээп алдыныс деп санап турар болгаш тай-бынды болгаш улустар аразының кады амылдажылыгыны божыглаарының эрге-ажыктарын камгалат турар совет санал-дарны хүлээп алырын негеп турар.

Бир-тээ бистиң чөвүлел хуралымыска ооң бүгү киржиңчилери Даштыкы херектер министрлериниң Чөвүлелиниң сессиязынга ССРЭ, АКШ, Великобритания болгаш Франция аразында харылааны экижидерине чугула хемчег-лер дугайында айтырыгы чугаалажы-рынга беленин илереткен чүве төлөөлө-совет төлөөлөр чугаалажып айтырыгы Атлантика пактызының дугайында бол-гаш Англия, Норвегия, Исландияга болгаш Европаның база Чооку Чөөн-чүктүң өскө-даа чурттарына америк шериг баазаларын тургузарын база кир-реп деп санап кирген. Дөрт күрүнелер-ниң аразында харылааны экижидерине бо айтырыгы чугаалажырын ужурудузанын чүвени танып билер чангыс-даа кижиге удурлаамас.

Атлантика пактызы Совет Эвилелинге болгаш улус демократиянык чурттары-нга удур утланган деп чүвени совет ча-зак каш удаа айтып турган. Атлантика пактызы Барыны Европаны чаа дайын-ның пландарызы кылып алыр союула-ны бодунга тургузуп турар. Атлантика пактызы тайыңга ынак күрүнелерге удур сүлээс болуп турар.

Англия, Норвегия, Исландияга болгаш Европаның база Чооку Чөөн-чүктүң өскө-даа чурттарына америк шериг баазаларын тургузар айтырыг дугайында барыны талазы күрүнелер-ниң агрессти политиказы Атлантика пактызы-биле шуут харылаалык болуп турар.

АКШ-тың болгаш Англияныкы полити-ти болгаш шеригниң хөй-хөй ажылдак-чыларының медеглели, алыңга бо чыл-дың апрель 19-та общиналар палата-зынга Черчилдин медеглели бо бааза-лар Совет Эвилелинге удур ажыглагы-нар дугайында чугаалап турар. Бо бааза-ларныкы географ талазы-биле турул-турарын беизин көөргө тодаргай.

Байдал мындык болуп турда, Совет Эвилелиниң, АКШ-тың, Великобритания-ныкы болгаш Францияныкы аразында харылааны экижидер дугайында, ынчаарга база ол ышкаш Европада нарык дашкыныкы чылдаганын болгаш уржуктарын чайладыр дугайында бээз ооң-биле кады чамдык чурттарда америк шериг баазаларының дугайында айты-рыгы дөрт күрүнелерниң министрлеринге чугаалажырын канчап шыңгы чугаалап болуп боор.

Уш күрүнелерниң хоп-меге чоруну оларныкы төлөөлөкчилери бо совет саналды чугаалажырындан ойталап чаап-тарын өң-не эки аргазы кылдыр санап турар. Ынчаарга мытавайн эртип каар чорук тайылбыр эвес-ле болгай. Бо чорук болза, барыны талазы күрүнелер-ниң политиказының шын эвезин улам-на медег-леп, оларга арай эпчюк чүүлдү чугаалажырындан ойталап кааптар.

Бо чорукту барымдаалааш, совет төлөөлөр Атлантика пактызының болгаш америк баазалар дугайында чугаалажып айтырыгта кирерин мурунку хөвөр чугула деп санап турар.

Ооң-биле кады, бистиң чөвүлел ху-ралымыстың таварышкан бергелерин санап көрүшпөө, чугаалажып айтырыг талазы-биле дугурулганы чөвүлел алы-рын күзөвшүшпөө база Даштыкы херек-тер министрлериниң Чөвүлелин чык-чылап болурун хандырып-биле боо-чепсектериникини болгаш чепсекти күш-терин кызырар айтырыг дугайында хама-арып турар баштайгы чугаалажып ай-тырыгы оң чүүлдү дугуруштумаан кылдыр көрөш, ийи тайылбыр-биле совет чазактары болгаш АКШ-тын, Ве-ликобританияныкы болгаш Францияныкы төлөөлөкчилериниң чазактары-биле Даш-тыкы херектер министрлериниң Чөвү-лелинге шилчидип бээрин чөпшээр-леп турар. Германияныкы боо-чепсек дүжү-рер дугайында айтырыгы үш күрүнелер-ниң төлөөлөкчилериниң «А» чүүлө бо айтырыг талазы-биле бистериң аравы-стана пагда-ла чөпшээр-леп тайыл-бырын бир дугаар чөпшээр-леп чүү-лө кирерине ышкаш боо-чепсектериникини болгаш чепсекти күштерин кызырарының мурунуга кирер дээрзин совет төлөөлөр мурунку хөвөр чугула деп санап турар. Бо саналды кири-башаан, совет төлөөлөр Министрлер Чөвү-лелинге база бир чөпшээр-леп айты-рыг—Атлантика пактызының болгаш Европаныкы болгаш Чооку Чөөн-чүктүн чамдык чурттарында америк шериг бааза-ларын тургускан дугайында база-ла шилчиктен турарын барымдаалааш.

Ындыгың төлөөлөрдө, совет төлө-лөр бо дугуруштумаан ийи айтыры-гы—боо-чепсектериникини болгаш чепсек-ти күштерин кызырар дугайында болгаш Атлантика пактызының база америк ше-риг баазаларының дугайында Министрлер-ниң Чөвүлелинге шилчидерин чөпшээр-леп турар.

Ындыг болган учурунда бир дугаар чүүлдү бис хүлээп алгаш, Министрлер Чөвүлелинге мынчалдыр шилчиктеп турар:

1. Европада улустар аразының дүш-күрүлүг байдалының чылдаганын болгаш уржуктарын көөрү болгаш ССРЭ-ниң, Катышкан Штаттарныкы, Катышкан Хаан чериниң болгаш Франци-яны аразында эсугаар база үш харыла-алары экижидерин хандырар хемчег-лер, орта моон ааанда айтырыгларын ки-риштирер: Германияныкы боо-чепсек-териникини дүжүрер;

(Катышкан Хаан чери, АКШ, Фран-ция) боо-чепсектериникини болгаш чепсекти күштериниң туруп турар ден-чели болгаш бүгү делегейниң хыналда-зын тургузары-биле болгаш боо-чепсек-териникини база чепсекти күштерин кызырары-биле ССРЭ-ниң, Катышкан Штаттарныкы, Катышкан Хаан чериниң болгаш Францияныкы кады саналдап кирген хемчег-лери;

(ССРЭ ССРЭ-ни, Катышкан Хаан чериниң, Катышкан Штаттарныкы бол-гаш Францияныкы боо-чепсектериникини болгаш чепсекти күштерин кызырары-ның хемчег-лери боо-чепсектериникини болгаш чепсекти күштериниң туруп ту-рар денчели, база бүгү делегейниң чө-гүрү хыналдазын тургузары;

Туруп турар керээлиг хүлээлгелери болгаш дугурулгалары күсүдери; дайынның аймылын болгаш агрессиядан коргар чорукту чайладыр.

Совет төлөөлөр үстүндө айтыканы ышкаш чугаалажып айтырыгта дугу-руштумаан моон ааанда чүүлдү кир-рерини база сүмөлөп турар:

«Атлантика пактызы болгаш Англи-я, Норвегия, Исландияга болгаш Европаның база Чооку Чөөн-чүктүн өскө-даа чурттарында америк шериг баазаларының тургузуп турары».

Бо айтырыглар талазы-биле бир эвес дугурулгала чөвүлелдин турар сол-за, совет төлөөлөр май ийде Франция-ныкы, АКШ-тыкы болгаш Великобританияныкы төлөөлөрүниң кирген саналдан ху-лөөп алырынга белен. Ынчаарда дугуруштунан деп санагыр чүүлдер болза: «Германияныкы чангыс экин ка-тап тургузарында болгаш тайың керээ-зин белетээринге хамаарып турар ай-тырыглар» дугайында чүүл, Италия-ныкы тайың керээзин Триестиге чү-дө айтырып турар чүүлдү күсүлдө-зүн.

дугайында болгаш «хамаарышпас болгаш демократыг Австрияны катал тургузарының керээзин доозар» дугайында чүүл база ол ышкаш Италия, Ру-мания, Болгария болгаш Венгрия биле тайың керээлериң болгаш Германия-га болгаш Австрияга хамаарышпас дөрт күрүнелерниң дугурулгаларының кү-сүлдөзүн «дугайында чүүл».

Чугаалажып айтырыгта бо бүгү чүү-лдөрүн таарыштыр тургускан корум-турмуң дугайында айтырыг кандыг бо-луп турарыл дээрге, бүгү төлөөлөр дугу-рулгуп алган чугаалажып айтырыгта бир дугаар чери эжелээс турар бир дуга-га чүүлдөн аңгызын немей көөр деп совет төлөөлөр медег-леп турган болгай.

Мээң тайылбырлап киргеним бо со-вет саналды Великобританияныкы, Фран-цияныкы болгаш Катышкан Штаттарныкы төлөөлөкчилери хүлээп алыр боор, ын-чангыштын бистин чөвүлел хуралымыска удаас бодунуң ажылын доозуп шыдаар болгаш Даштыкы херектер министрле-риниң Чөвүлели үстүндө айтыккан ай-тырыгларын херек кырынга көөрү-биле чыгып болуп деп чүвеге ийдене турар бис.

ПАРИЖ. (СЭТА-ныкы тускай коррес-пондентиз). Дөрт күрүнелерниң даш-тыкы херектер министрлериниң оралак-чыларының май 10-да хуралынга ССРЭ-ниң төлөөлөкчизи Громыконунң сөөлүндө Францияныкы төлөөлөкчизи Пароди чү-ве чугаалаан. Совет Эвилелиниң төлөөлө-кчизини көрүскөн тайылбырын болгаш чиктерин буруудыр аргак болган учурунда, Пароди болза, Громыконун чугаазын «пропаганда» тур деп чар-лаан. Барыны талазы күрүнелерниң аг-рессти политиказын агартырын, чаа дайыңга белеткен талазы-биле оларныкы чорудуп турар хемчег-лери «камгалал» болуп турар дээрзин оралдаштышаан, Пароди база катал хоп-мегезин катал-таан.

Барыны талазы күрүнелерниң поли-тиказы «камгалал» характерлиг болуп турар дээр дугайында меге чугаала-р болза, чугаалажып айтырыг талазы-би-ле бо хун ССРЭ-ниң төлөөлөрүниң кир-ген чаа саналдарына удурлашып чыг-даган тып алыр оралдажышыкны бо-зур. Германияныкы боо-чепсек дүжү-рер дугайында айтырыгы чугаалажып айтырыгы бир дугаар чүүлүгө кир-ген турары база Атлантика пактызы-ның болгаш өскө делекээрлерде аме-рик шериг баазаларының дугайында ий-тырыгы дугуруштумаан айтырыг кыл-дыр көрөш, Министрлер Чөвүлелинге шилчидип бээр дугайында саналга база чөпшээр-леп турарын Пароди илерет-кен. Великобританияныкы төлөөлөкчизи Дэвис Германияныкы катал боо-чепсек-териникини дугайында чүүлду дугу-рулгуп алырынга удурлашкан, АКШ-тыкы төлөөлөкчизи Джессеп агрессти Атланти-ка пактызын «КНО-нуң уставы эсугаар камгалал» болуп турар дээрзин база-ла чедириниң чогу-биле оралдажып тур-ган.

Барыны талазы төлөөлөр боттары, хамыктың мурунда америк төлөөлөкчи чөвүлел хуралдын ажылын янзы-бүрү арга-биле нарыкыларын оралдажып турар, Джессеп бодунуң чугаазының түнөөл кезегинге совет төлөөлөкчиге мындыг-айтырыг салган: «Совет тала дөрт күрүнелерниң Чөвүлел хура-лынга киржири күзөп турар ирги бе?»

Громыко бодунуң допчу түнөөл хары-зынынга Джессептин салган айтыры-гының характерин сойгалап илереткеш чугаалааны болза: «Совет төлөөлөргө ыңдыг айтырыг утка чок болуп турар, чүге дээрге Даштыкы херектер ми-нистрлериниң Чөвүлелиниң сессиязын чыкылдыр саналды совет чазак кир-ген. Ынчаарга АКШ-тыкы чазак дөрт күрүнелерниң Даштыкы херектер ми-нистрлериниң Чөвүлел хуралын чыкыл-дырарын шыны-биле күзөп турар ирга-бе деп чигинип болуп бүгү барымда-лар совет төлөөлөрдө бар» деп Громыко чугаалаан. Бо айтырыгы мурунда-да болгаш ам-даа тургузуп турар,—деп Громыко немей чугаалаан.

Бразилияда тайың дээш ШИМЧЭШКИН МОНТЕВИДЕО. Беш улуг күрүнелер-ниң аразында Тайыңның Пактызын чар-дар дугайында Тайыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырының аадалга эт салышкынарының чыкылдазы Бразилияда эгелээ.

Бразилияныкы «Импонса популяр» солунунуң медег-леп турары болза, тай-бың дээш демиселдин национал комите-ди августа тайыңның национал кон-ференциязының ажытынарының хө-нүнүгө таарыштыр кыйгырыгга беш миллион аттарын чымырыңче Бразили-яныкы тайың талалакчыларын кыйтыр-ган. Тайың дээш демиселдин комитеди Бразилияныкы бүгү штаттарына ат салышкынарының чыкылдазының пла-нын тодаргай-биле чогадып кылган. (СЭТА).

Кореяда болушкуннар

Улустуң армиязының Кол командылының дыңады

ПХЕНЬЯН. Кореяныкы улус-демократ-тыг республиказының Улустуң армия-зының Кол командылының май 14-те медеглээни болза, бүгү фронтларга Улустуң армиязының кезектери кыдат эки-турачыларның сырый деткимчели-биле дайынның атаказын ойтур шаап турар болгаш оларныкы диирг күжүңге болгаш техниказынга улуг чидиргелер-

секти хунаап алган, ооң иштинде 60 ни таарыштырып турар. Шериг чөп-хире пулеметтар, янзы-бүрү калибрь-лиг 16 боллар, 23 радио туруштары бар. Улустуң армиязының кезектери дай-зынның алды самолёттарын аңдара аткан. (СЭТА).

«Дайынның кем-буруулугларын судче берген турар ужурулг»

Кореяныкы улус демократыг республиказының чазактың удурлан ышкынын «Женьминьжибао» солун деткип турар

ПЕКИН. «Кореяда бактериологтук чепсекти аныглап турар америк шериг кем-буруулугларын шыңгызын-биле шийдер» деп эгелиг чүүлүндө «Жень-миньжибао» солунунуң бижип турары болза, америк агрессти шериглер улустар аразының эрге-хүлээлгелериниң нормаларын үрөп, Кореяга бактериолог-туктук дайынны чорудуп, оспа болгаш өскө-даа халдамырлыг аарыгларны та-дырып турарлар.

Кореяныкы улус-демократыг респуб-ликазының даштыкы херектер минис-три май 8-те Катышкан Наиялар Ор-ганизациязының Кол Ассамблеязының даргазынче болгаш Айыыл чок чорук-туң Чөвүлелиниң даргазынче керей улуска удур дайыңга бактериологтук чепсекти америкчыларның амылдап турарына удурлашкан шиттирлиг удурлашышыкны чоруткан болгаш Кореяга бактериологтук дайынны чорутканы чорутканы дээш Макартурну, Риджуэни болгаш дайынның өскө-даа харысалгалык кем-буруулугларын судче бээрин болгаш тудуп хоруруун негезн.

Кореяныкы улус-демократыг респуб-ликазының чазактың чөптүг негелдээн

Кыдат улус шуут деткип турар деп ук солун бижип турар.

Катышкан Штаттар Кореяга бакте-риологтук дайынны чорутпашпаз, керей улуска сан-түң чок адарал-түрөгдөлдү чедиргенер. Кореяныкы соңгу талазы-ның чамдык районнарын түр эжелээ-риниң үезинде америк шериг кем-бу-руулугтар аңаа оспаның өлүмүгү бак-терияларын болгаш өскө-даа халдамыр-лыг аарыгларын тараткан болгаш керей улустуң ортузунга улуг өлүм-чиңимиң таарыштырган. Бо бүгү кемит-херек-тер Кореяныкы соңгу талазының райо-нарындан америк эжелекчилерни Ко-реяныкы Улустуң армиязы үндүр сым-рганың соонда билдинген.

Америк агрессторларның арааныг чорунга тайыңга ынакшылдыг кижиге-торелген моон ыңай таарып шыда-ас деп солун бодунуң чүүлүнүң төңтү-зүндө бижип турар. Бүгү-ниитиниң тай-бын болгаш цивилизациязын камга-лаар сорулга-биле дайынның кем-бу-руулугларын судча берген турар ужу-рулг.

(СЭТА).

Англи-америк чөрүлдээлөр

НЬЮ-ЙОРК. Агрессти Соңгу атлан-тика блогуң рамкаларыңа Чер-орту-зунуң далайың районун «камгалал» системаның дугайында айтырыг талазы-биле америк болгаш англи шериг удуртукчулары барык-ла үнер эжик чок чөрүлдөө таварышкан деп «Нью-Йорк таймс» солунуң корреспонденти Уэллес Лондондан медег-леп турар. Барыны Европада болгаш Соңгу атлан-тика районунда командылдан аңгыда Чер-ортузунуң далайың районуна база дээди командылды биске бер-иңер деп турар АКШ-тың ыңдыг негел-дээн ниити дугурулганы чөвүлел алы-рын саададып турар деп Уэллес айтып турар. Чер-ортузунуң районуна эрте-шагдан-на теригден келген болгаш ында Гибралтар, Мальта, Кипр, Суэц дээр ышкаш ыңдыг баазаларын эзел-түрүр Англия ук районуна дээди коман-дылалды алыр дээш, АКШ ышкаш, ба-за-ла ынчаар чүктүп турар.

«Соңгу атлантика эвилелиниң кир-жиңчилери—чамдык биче чурттарың талазындан болуп янзы-бүрү чылдага-арныкы талазы-биле оппозицияныкы учурунда «Грецияны болгаш Турцияны ук эвилеле канчап киририл деп айты-рыг соңгу атлантиканың эвилелчелерин эпештиреринде-даа арык берге болуп турар-деп Уэллес айтып турар.»

(СЭТА).

Данияда чаа шериг чээшкенин буступ дүшкени

КОПЕНГАГЕН. Данияныкы чазак 75 миллион крон түңгү чаа шериг чээш-кенин үндүрөн деп моон мурунда-ла ыңдыг дыңадып турган. Ынчаларга чазактың чорудуп турар чуртту мали-таризастарының политиказынга удур демисежип турар дани улус ук чээшкени-ниң облигацияларын садып албайн ту-дуглаар ужурга таварышкан деп чүве бижидишиниң хуусаазының төңгөниң соонда, дүүн, тодаргай илерээ.»

(СЭТА).

Харысалгалыг редакторун оралакчысы М. Л. ДФЛЕГ.

Тыва көдөэ ажыл-агый техникуму 1951—1952 өөредилге чылында дараазының салышкынына

Өөреникчилер хүлээп алышыкынын чарлап тур:

1. Агрономияныкы
  2. Зоотехниканыкы
  3. Ветеринарияныкы
- Шулу салбырларга өөредилгениң хуусаазы 4 чыл. Техникумга чеди чыл школазының хемчээли-биле билилгил, 14